

Wat betekent de Kaderrichtlijn Water voor het landschap?

Forum

Sinds december 2000 is de Kaderrichtlijn Water (KRW) het beleidskader voor het waterbeheer in Europa. Inmiddels is de richtlijn in de nationale wetgeving opgenomen en werken velen aan de implementatie er van. Verandert er nu wat ten opzichte van onze Nota's Waterhuishouding en de daarvan afgeleide planvormen? En vooral, wat gaan we er van merken als we langs het water lopen?

De KRW doet in Nederland het nodige stof opwaaien. Hiervoor is een aantal redenen aan te wijzen. Ten eerste is de ecologie uitgangspunt en geen randverschijnsel, zoals bij nationaal beleid tot nu toe vaak het geval was. Ten tweede zijn er duidelijke verplichtingen verbonden aan de richtlijn. De keuzes dienen transparant te zijn en het gaat niet om een vrijblijvende inspanning. Ten derde introduceert de KRW een ruimtelijk en bestuurlijk niveau – het stroomgebied – gebaseerd op natuurlijke grenzen. Om deze redenen kan de KRW gezien worden als een keerpunt.

Ecologie leidend

Bij de KRW is de ecologie leidend. Dat was al eerder het geval bij de Vogel- en Habitatrictlijn, maar de betekenis daarvan drong eigenlijk pas goed door vanaf 2000. Iedere lidstaat moet normen voor het water formuleren, uitgedrukt in de hoeveelheid en samenstelling van (aquatische) planten en dieren. Hierbij is een onverstoorte situatie het vertrekpunt, maar er mag wel rekening worden gehouden met onomkeerbare fysieke ingrepen als dijken, sluizen en peilregulatie. Bij de bepaling van deze normen zijn strikte spelregels gesteld en wordt een hoge ambitie nagestreefd: streven naar het maximaal haalbare of iets dat daar dicht tegen aan ligt. De richtlijn biedt lidstaten wel de mogelijkheid om af te wijken van de gestelde termijn om de normen te realiseren en het gewenste ambitieniveau, waarbij argumentaties van haalbaarheid en betaalbaarheid een rol spelen. Naast ecologische doelen worden zowel op Europees als op nationaal niveau doelen voor chemische stoffen geformuleerd.

Transparant en verplichtend

Een ander kenmerk van de richtlijn is transparantie. Het moet duidelijk zijn wat de doelen zijn en waarom bepaalde maatregelen wel of niet worden genomen. Laten zien wat je doet, maar ook doen wat je zegt. De richtlijn kent een resultaatverplichting, terwijl we gewend waren aan een inspanningsverplichting. In het Stroomgebiedbeheerplan, dat in 2009 aan de Europese Commissie moet worden gerapporteerd, is aangegeven wat de doelen zijn, wat daarvan in 2015 gerealiseerd zal zijn en welke maatregelen daarvoor genomen worden. Als de onderbouwing van de keuzes ontoereikend is en vooral als voorgenomen maatregelen in 2012 niet zijn genomen kunnen er sancties volgen. Uit ervaringen met andere richtlijnen blijkt dat die sancties serieus genomen moeten worden.

Stroomgebieden

De KRW introduceert een nieuwe ruimtelijke benadering voor beheereenheden, namelijk die van stroomgebieden. Nederland heeft er vier, die van de Eems, de Rijn, de Maas en de Schelde. Dankzij deze benadering kunnen allerlei grensoverschrijdende problemen geagendeerd worden. Denk aan lozingen van stoffen bovenstrooms – aan Nederland als 'putje van Europa' komt binnenkort een einde? – en denk omgekeerd aan de barrières die Nederland heeft opgeworpen voor vissen die stroomopwaarts willen trekken. Het Stroomgebiedbeheerplan heeft een samenvattend gedeelte dat door alle lidstaten van een stroomgebied moet worden onderschreven. Ook het ambitieniveau van de ecologische doelstellingen wordt internationaal gehar-

**DIEDERIK VAN
DER MOLEN**

Dr. Ir. D.T. van der Molen
RIZA, Postbus 17, 8200AA
Lelystad
d.t.vdmolen@
riza.rws.minvenw.nl

Haringvlietsluizen.
Foto **Sytske Dijkse**,
www.saxifraga.nl

moniseerd. Er was al internationale afstemming vóór de KRW en deze heeft al veel goeds opgeleverd. De verschillende actieplannen voor Rijn, Maas en Schelde opgesteld naar aanleiding van het Sandoz ongeluk uit 1986 en de OSPAR akkoorden ter bescherming van de Noordzee hebben bijvoorbeeld de lozingen aanzienlijk beperkt. Met de KRW wordt de daadkracht verder vergroot.

Geeft KRW Nederland een ander aanzien?

Als we in 2015 langs het water lopen ziet het landschap er aantrekkelijker uit. Het water in veel meren is helder en hogere waterplanten domineren in plaats van algen. Veel beken zien er niet meer uit als kanalen, maar hebben kenmerkende habitats teruggekregen en zijn weer bereikbaar voor trekvis. Misschien is zelfs de gradiënt tussen zoet en zout water op een aantal plaatsen hersteld. Dankzij de KRW en steun van andere Europese richtlijnen als de Nitraat-, de Vogel- en Habitatrictlijn en ook Hoogwaterrichtlijn die binnenkort wordt vastgesteld, krijgt ecologie een volwaardige plaats in de afweging van de ruimtelijke ontwikkeling.

Emissies én inrichting aanpakken

Nederland doet het al goed als het gaat om de zuivering van afvalwater. Bijna alles wordt gezuiverd, terwijl een stad als Brussel het stedelijk afvalwater nog grotendeels

ongezuiverd loost. Met emissies uit de landbouw scoort Nederland minder goed en ook de fysieke wijzigingen aan de waterlichamen vormen een probleem, blijkt uit tussen-rapportages van de lidstaten.

Tot 2009 worden de mestgiften in de landbouw begrensd door de Nitraatrichtlijn. Daarna wordt een verdere aanscherping richting evenwichtsbemesting – een mestgift gelijk aan de opname door planten en onvermijdelijke verliezen – in 2015 verwacht. Dat is een grote opgave voor de agrarische sector. Bufferstroken zullen op verschillende plaatsen de belasting van het oppervlaktewater kunnen verminderen.

Op het gebied van herstel van fysieke ingrepen gebeurt al veel en dit gaat door, denk aan natuurvriendelijke oevers, vistrappen, herinrichting van uiterwaarden, bufferzones en hermeandering van beken. Met een natuurlijker beheer en goede inrichting is nog veel ecologische winst te behalen. Juist omdat Nederland moeite zal hebben om de emissie van meststoffen tijdig terug te dringen, zullen de beheer- en inrichtingsmaatregelen nodig zijn om de Europese Commissie te overtuigen van onze goede bedoelingen.

Na 2009 wordt iedere zes jaar een nieuw Stroomgebied-beheerplan gevraagd. Indien nodig moet daarin opnieuw verantwoord worden waarom noodzakelijke maatregelen niet zijn genomen en opnieuw worden aangeven of groot-

De KRW vraagt om herstel van natuurlijke processen en bijbehorende habitats in situaties die door de mens sterk zijn veranderd (links: de gekanaliseerde Hagmolenbeek).

Verbetering is mogelijk al zal herstel van de oorspronkelijk situatie daarbij vaak niet haalbaar zijn (rechts: de Boekelerbeek, een 'referentie'). Dit komt omdat hydromorfologische randvoorwaarden onomkeerbaar zijn gewijzigd – denk aan drooglegging van moerassen bovenstrooms en verandering van het afvoerpatroon door verharding en drainage.

Foto links **Waterschap Regge en Dinkel**.

Foto rechts **Wim Knol**.

schalige fysieke ingrepen echt onomkeerbaar zijn. We worden er dus telkens aan herinnerd dat de Zuiderzee IJsselmeer is geworden en dat we met de Deltawerken zoet-zout overgangen sterk hebben beïnvloed. De Haringvliet-sluizen worden weer op een kier gezet en er zijn discussies over het terugbrengen van een zoutgradiënt in het Volkerakmeer. Ook grootschalig herstel van het oorspronkelijke landschap blijft daarmee in beeld. Wel moet gezegd worden dat de KRW alleen normen vraagt voor planten en dieren die aan water zijn gebonden. De ruimtelijke doorvertaling vindt dus vooral indirect plaats via de maatregelen die moeten worden genomen om de goede toestand van het water te realiseren.

Transparant en verplichtend: beargumenteerd kiezen

Publieke participatie maakt expliciet onderdeel uit van de KRW. Een ieder kan inzicht vragen in de gemaakte keuzes. Belangenorganisaties doen er goed aan om daar nu gebruik van te maken. Waarom is een natuurlijker peilbeheer niet aan de orde? Hoe worden de verknijpte watersystemen weer bereikbaar voor trekvis? Welke afweging is gemaakt om bepaalde maatregelen op de ene plaats wel en op de andere plaats niet uit te voeren?

Nederland gaat zeker niet 'op slot'. Met een goede en transparante argumentatie is economische ontwikkeling gewoon mogelijk. Wel gaat Nederland zich extra – boven-

op het reeds voorgenomen beleid – inspannen om een goede ecologische toestand na te streven, blijkt uit Kamernota's en de reservering van budgetten.

Stroomgebieden: planvorming synchroniseren

Nederland kent een complexe bestuurlijke structuur. De KRW vraagt om een stroomgebiedsautoriteit. Nederland heeft er voor gekozen om 'het huis van Thorbecke' in stand te houden: gemeenten, provincies, waterschappen en Rijkswaterstaat voeren onder verantwoordelijkheid van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat de richtlijn uit. De volgende Nota Waterhuishouding zal in 2009 bestaan uit een bundeling van de vier Stroomgebiedbeheerplannen. Tegelijkertijd en daarop afgestemd verschijnen de plannen van provincies en andere overheden met een nadere uitwerking en concrete maatregelen. Voorheen verschenen deze plannen in de tijd na elkaar in plaats van gelijktijdig. Het wordt een grote opgave om deze planvorming te realiseren. Dat geldt nog sterker voor het tot uitvoering brengen van alle maatregelen. De KRW biedt veel kansen, maar die moeten wel waar gemaakt worden.

De auteur is voorzitter van de nationale werkgroep die verantwoordelijk is voor de ecologische KRW-doelstellingen voor de Nederlandse oppervlaktewateren.

Foto links **Arjen Buijs**. Vergroting van de veiligheid door verruiming van het winterbed kan heel goed samengaan met verhoging van de ecologische kwaliteit van het rivierengebied

Foto rechts: Nederland moet volgens Europese richtlijnen een deel van haar energie op duurzame wijze generen. Bijvoorbeeld met waterkrachtcentrales. Paling raakt beschadigd bij het passeren van waterkrachtcentrales. De KRW vraagt in dat geval om met mitigerende maatregelen de schade zoveel mogelijk te beperken.